

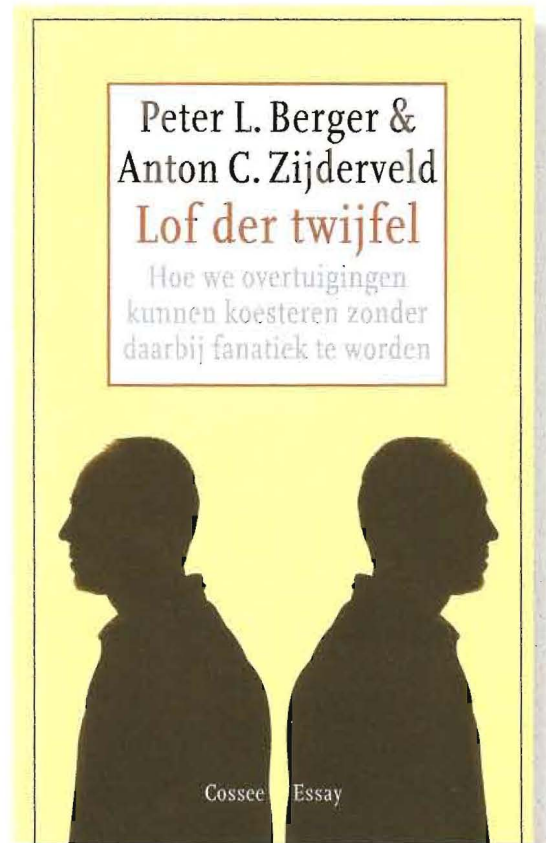
Medicijn tegen fanatisme

Titel Lof der twijfel
Auteur Peter Berger & Anton Zijderveld
Uitgever Cossee
Prijs € 19,90

door Jan Steyaert, lector Fontys Hogescholen

Peter Berger en Anton Zijderveld, twee (godsdienst)sociologen die er al een hele carrière hebben opzitten, schreven samen *Lof der twijfel*. Ze vertrekken vanuit het faillissement van de secularisatietheorie en de vaststelling dat religie terug aan belang wint - en lang niet alleen binnen de islam. Om ons heen zien we 'een enorme explosie van gepassioneerde religieuze bewegingen'. Verkleuring van de maatschappij zorgt dat burgers met erg verschillende levensopvattingen toch met elkaar moeten samenleven. Verzuiling (het vermijden van sociale interactie) is nog nauwelijks een optie. Hoe krijg je dat als samenleving voor elkaar zonder in fanatisme te vervallen?

De auteurs zien drie scenario's om met levensbeschouwelijke diversiteit om te gaan. Een eerste is kiezen voor of terecht komen bij fundamentalisme: 'een poging om de vanzelfsprekendheid van een traditie te restaureren'. Het is het verhaal van het grote gelijk: wie er een andere levensbeschouwing op nahoudt, heeft ongelijk. Twijfel is niet toegestaan. Het gevaar op een totalitaire samenleving ligt om de hoek, en de auteurs verwerpen dan ook deze mogelijkheid. Vervolgens kan er worden gekozen voor relativisme: geen enkele levensbeschouwing is superieur aan een andere, elke burger krijgt respect voor zijn eigen opvattingen. De auteurs verwerpen ook deze optie omdat die met zichzelf in de knoop komt. Hoe kun je je eigen levenswijze namelijk

nog ernstig nemen als alles gelijkwaardig is? Ook wordt het moeilijk om gemeenschappelijke waarden te delen: alles is immers relatief. Twijfel blijft dan als aantrekkelijke optie over. De negatieve ondertoon van het woord geeft al aan dat twijfel in onze cultuur vooral wordt gezien als iets dat we moeten vermijden, waar we onder kunnen lijden. Twijfel ligt bovendien dicht bij relativisme en cynisme. De auteurs argumenten echter dat twijfel mogelijk is zonder relativisme, en dat het juist dan een bron van verdraagzaamheid is. Het is de basis voor een politiek van matiging. Geen democratie zonder gezonde twijfel.

Het boek van Berger en Zijderveld ademt hun hele carrière in de cultuur- en godsdienstsociologie en gaat dan ook vooral over het kunnen samenleven van burgers met uiteenlopende en zelfs tegenstrijdige op godsdienst gebaseerde normen en waarden. Dat kan echter moeiteloos worden doorgetrokken naar andere seculiere levensstijlen. Nederland kan dit boek goed gebruiken. Nu het politieke landschap grotendeels wordt gedomineerd door een partij die kiest voor fanatisme, is er meer dan ooit twijfel nodig. Berger en Zijderveld schrijven dat er historisch gezien een gestage uitbreiding van de tolerantiezone plaatsgevonden heeft. De huidige ontwikkelingen laten zien dat daar ook opnieuw een krimp kan plaatsvinden. Twijfel kan daarvoor een medicijn zijn. ■ JS